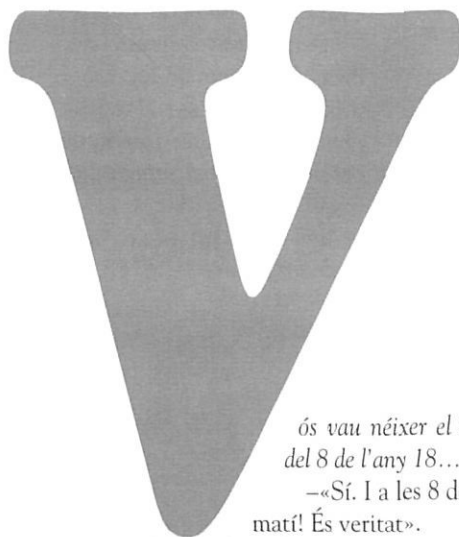

Josep-Lluís Ortega-Monasterio, l'autor d'«El meu avi»

Text: Xevi Planas

Potser encara hi ha algú a Catalunya que no sap qui és Josep-Lluís Ortega-Monasterio. Però segurament deu ser impossible trobar-hi algú que no hagi sentit mai l'havanera *El meu avi*, que ell va compondre una tarda de tramuntana del mes de febrer del 1968, davant del piano del Xivarri, a Palamós. Ara, als 74 anys, no vol parar de cantar i ofereix una mitjana de 150 actuacions a l'any amb el seu grup Cavall Bernat, que fa arribar l'havanera a quatre generacions diferents. A més, continua component cançons. L'última de les que ha escrit és una balada dedicada a la catedral de Girona que explica que li falta un campanar.

Fotos: Josep Maria Oliveras

ós va néixer el 8
del 8 de l'any 18...

—«Sí. I a les 8 del
matí! És veritat».

—A Motriku, al País Basc. Deveu
parlar l'èuscar...

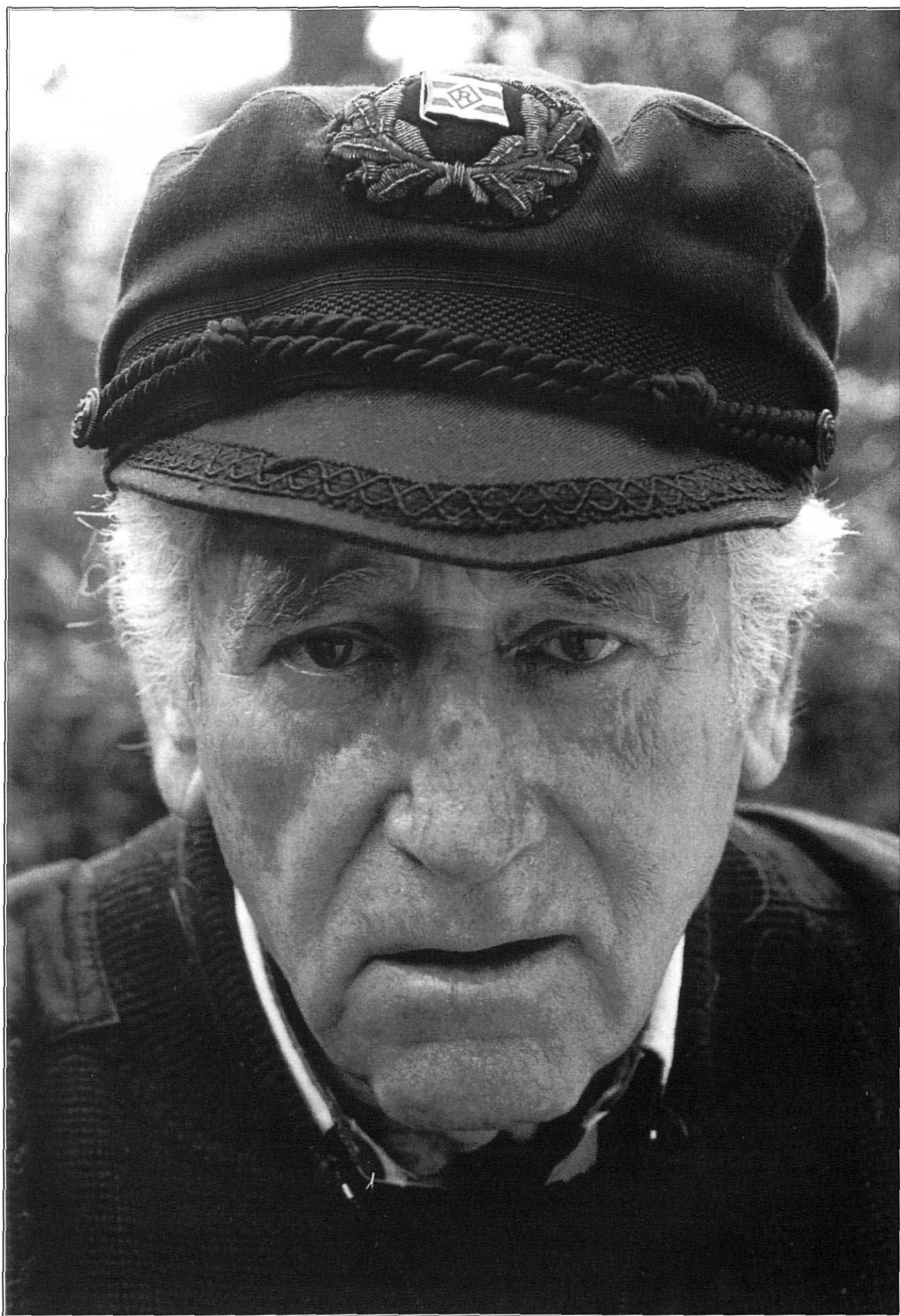
—«Sí. El basc va ser la meua primera llengua familiar. El meu avi era un foribund coronel de l'exèrcit carlí d'aquells que portava la boina blanca. Durant la segona guerra carlina, va arribar a Motriku per les festes del poble i hi va conèixer la meua àvia, que era la dona més maca de l'indret, i s'hi va casar. A Motriku, hi tinc la meua casa i hi vaig cada any».

—Quan va venir a viure a Catalunya?

—«Jo vaig tenir una infantesa una mica difícil. Als vuit anys, em vaig quedar orfe i vaig anar a parar a Girona, on vivien dues germanes de la meua mare, una de les quals treballava a Hisenda. A Girona, hi vaig passar, doncs, l'adolescència».

—Quan va començar a interessar-vos per la música?

—«De petit, es veu que jo cantava bé. Vaig tenir la sort de conèixer mossèn Geli, que era l'organista de la catedral i va arribar a ser el director del Conservatori de Música de Girona. Ell em va donar les primeres lliçons de solfeig i de piano. Més tard vaig aprendre a tocar la guitarra amb el mestre Piferrer, que era un gran concertista de guitarra clàssica. Com que em tirava més tocar la guitarra que cantar a la catedral, també anava a estudiar la guitarra d'acompanyament amb el mestre Ramon Perich, de la dinastia dels Perich, que tenien el restaurant davant el pont de Pedra, de Girona. Tots els Perich eren cantaires i amb alguns d'ells vam fundar, el 1940, Los Gringos, que actuava cada dissabte al restaurant i va ser el primer grup d'havaneres que hi va haver aquí, juntament amb el

Josep-Lluís Ortega-Monasterio i Ituarte va néixer el 8 d'agost del 1918, a Motriku (el País Basc). Casat amb una aragonesa, té sis fills —nascuts tots a Jaca, menys la filla petita, que és de Puigcerdà— i onze néts. A més d'haver fundat els grups Los Gringos, Los Neveros —creat a Jaca i dedicat exclusivament a la interpretació de temes sobre la neu, reconvertit després amb el nom de Los Cantores de la Nieve per publicar un disc amb quatre cançons— i Cavall Bernat, ha ofert nombrosos concerts de guitarra clàssica, faceta que el captiva més, però el compensa menys, que la de cantant d'havaneres i cançons populars. Ha acompanyat artistes com Mary Santpere, Núria Feliu i Valérie, entre molts altres. Fa poc ha escrit cançons per la Marina Rossell. Amb el seu grup Cavall Bernat té publicats cinc discos i dotze cassettes, i fa més de 150 actuacions a l'any, a platges, clubs nàutics, casals d'avis, envelats, festes majors, convencions, vaixells...

Té compostes unes 140 peces, de les quals només 26 són havaneres. «La gent no és conscient que en una cantada d'havaneres en realitat es canten poques havaneres: hi ha balades, barcaroles, valssets, corrandes, sardanes...»,

Port Bo. Érem quatre cantaires i recordo que hi vaig passar hores fabuloses. Sovint rematàvem les cantades a l'Estartit, on els Perich tenien una casa».

—*Havíeu pujat mai a un escenari, abans de formar Los Gringos?*

—«Sí. Als dotze anys, vaig debutar al Teatre Municipal de Girona, que era ple a vessar, fent el primer paper d'un drama missional que es deia *Xao* i que explicava una història que a mi m'anava molt bé, perquè era la meva: la d'un nen sense pare ni mare. La gent que em coneixia plorava... El segon paper el feia el meu amic el mestre Josep Viader, un gran baríton, que havia dirigit la Polifònica de Girona. També vaig actuar als pastorets, que els fèiem sempre només nois, perquè no deixaven sortir-hi noies. Al primer acte, hi feia de dimoni. Al segon, de pastor enamorat. Al tercer, de sant Miquel Arcàngel. Finalment, al quart, de Mare de Déu amb un nen, tapat amb una túnica. Als dotze anys, amb pantalons curts, també acompanyava l'Arcusa, que cantava tangos. M'agradava tocar la guitarra, pintar, dibuixar, fer esport... Als 25 anys, quan estudiava a Madrid per ser tinent, feia els 200 metres en 23 segons. No estava gens malament. Per això em va fixar la secció d'atletisme del Real Madrid».

—*Més tard vas fer-vos militar. Què us interessava més: la música o la milícia?*

—«El pes de la tradició militar era total en la meua família, on el meu pare era militar i el meu avi patern havia estat capità general. Però a mi m'atreia molt més la música que la milícia. De fet, l'una era la professió i l'altra la vocació».

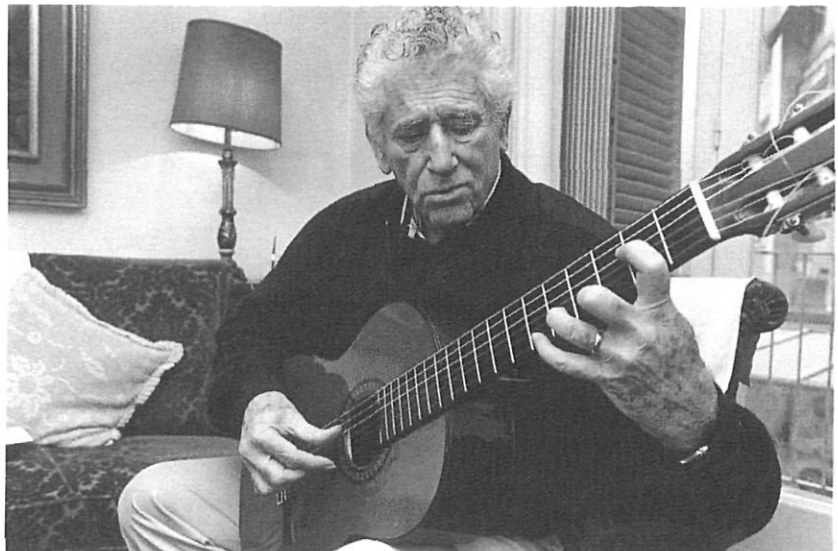
“

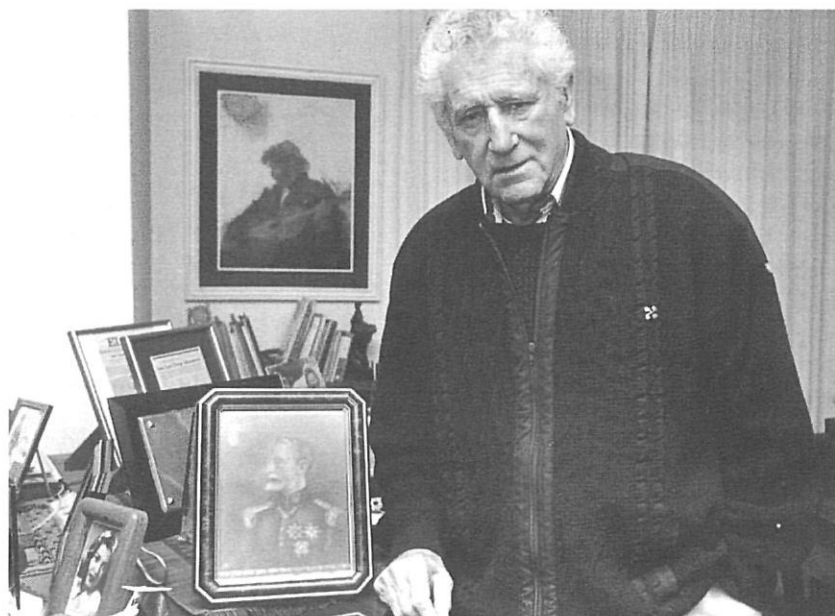
Atahualpa Yupanqui
sempre em deia
que jo tocava la guitarra
més bé que no pas ell

”

—*Com vas viure l'arribada de la Guerra Civil?*

—«Algun incontrolat de la FAI o del POUM va afusellar el meu germà Leopoldo només perquè era nebot d'un general franquista. Les meves dues ties també van anar a la presó. Jo llavors estudiava i alhora treballava de delineant a la delegació d'Indústria de la Generalitat de Girona, que era al carrer d'Eiximenis, amb persones estupendes, com els senyors Ordís i Segarra. Jo dibuixava bé, de petit. Em vaig guanyar els primers diners fent una exposició de caricatures al centre cultural de l'Institut Vell. Em van pagar dues pessetes per cada una de les 50 caricatures! Era molt, en aquell temps. A la Generalitat, guanyava 150 pessetes al mes, l'any 1935. Doncs, bé, en arribar la guerra els senyors Ordís i Segarra em van dir: «Nano, aquests animals han pelat el teu germà i convindria que marxessis perquè també perilles».

Em varen ajudar i vaig passar la frontera per Olot, per anar cap a la zona nacional, on em vaig posar la boina dels requetés i vaig fer la guerra amb ells».

—On *vau anar quan va acabar la guerra?*

—«Quan va acabar la guerra, vaig ingressar a l'acadèmia militar. Com que esquiava bé, amb set companys més, vaig formar part del nucli fundador de l'Escola Militar d'Alta Muntanya de Jaca, on vaig conèixer la meva dona i em vaig casar. Hi ha un refrany castrense que diu: «El militar neix on pot i mor en el poble de la dona». Jo no sé on moriré, però podria ser que la cosa anés tal com diu el refrany. De tota manera, a Jaca no abandonava la meva dedicació a la música. Sempre m'han interessat més els llibres de música que els d'artilleria, que me'ls mirava allò just per poder aprovar els exàmens. Sóc

“

Vaig ser el cap
de la UMD a l'Aragó
fins que em van enganxar
i em van empresonar

”

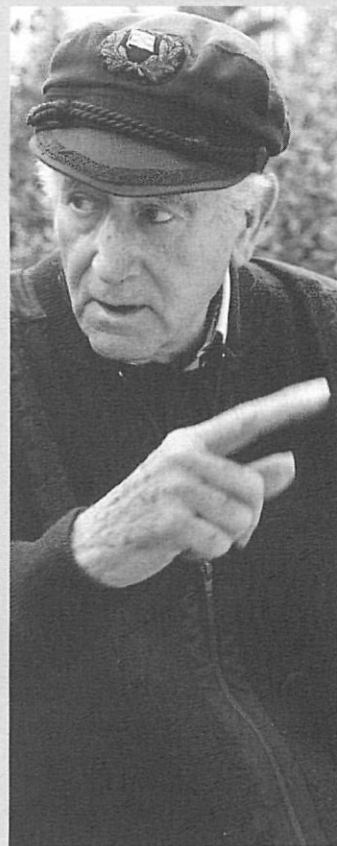
autor de l'himne de Jaca, del qual cada nit el rellotge de la ciutat en toca la sintonia. A Jaca, quan hi vaig tornar més tard, també hi organitzava concerts. Una vegada, cap al 1975, hi vaig portar l'Atahualpa Yupanqui. Ens vam fer molts amics. Cada any m'enviava una postal per Nadal. Sempre em deia que jo tocava més bé la guitarra que no pas ell... A Jaca, també hi estava molt bé. Quan feia dos anys que era d'alta com a militar, podia deixar la carrera i passar a ser *numerario sin sueldo*. Llavors tornava a la vida civil i tocava el piano amb l'orquestra Macola, de Jaca. Quan em tornava a tocar ascendir, em reincorporava a l'exèrcit una altra vegada per no perdre els drets adquirits».

—*De Jaca vau anar a Puigcerdà. Per què?*

—«Feia falta crear un grup de salvament d'alta muntanya i van pensar que jo voldria apuntar-m'hi. Va ser així com del 1955 al 1961 vaig estar a Puigcerdà treballant a la Guàrdia Civil de fronteres, com a capità del que antigament eren els carabiners. Sempre portàvem tricorns i teníem per missió la cobertura de la frontera. Havíem de donar més importància a la part tàctica que a la fiscal de la duana, perquè hi havia molts maquis i bandes de terroristes que entraven per la frontera. Recordo, per exemple, que en Quico Sabater el vam tenir encerclat entorn del mas Clarà, prop de Girona. Ens va fer anar de bòlit durant molts anys, però al final va caure. Fa uns deu anys, mentre actuava a l'Hospitalet, em va venir a saludar una germana seva, vam tenir una gran xerrada i ara som molt amics».

apunta aquest basc que havia col·laborat com a crític musical al començament de la revista *Presència*, convidat per la seva amiga Maria Castanyer. «Quan m'estava a Girona, vivia al número 5 del carrer de Santa Eugènia, a la mateixa escala que els Castanyer, a la casa dels quals vaig aprendre el català. Allò era una veritable acadèmia i un punt de tertúlia intel·lectual, amb en Gironella, que ens apallissava jugant als escacs, en Joan de Llobet, que va ser president de la Diputació i ens va ajudar a passar la frontera...», recorda.

Ha estat el principal impulsor de la Mostra de l'Havanera Catalana, que cada 14 d'agost aplega cantaires i compositors a Palamós, i del desaparegut Festival de la Cançó Mariner de Palamós, que va concebre com a trampolí dels joves cantautors d'un país que, segons ell, ha escrit sempre la seva història mirant el mar.

Ara viu entre Barcelona i Platja d'Aro, on l'any 1950 es va comprar un terreny molt bé de preu: «Llavors a Platja d'Aro hi havia 10 cases i 40.000 pins, i em vaig fer una casa molt a prop del mar, quan el terreny anava a 25 cèntims el pam. Ara tot allò ha quedat envaït pel turisme i em vaig estimar més vendre-me-la i comprar-me una torre davant de la seu de la Guàrdia Civil». Girona, Palamós i Puigcerdà són, a part de Jaca i Motriku, les tres altres poblacions de les quals Ortega-Monasterio parla tant com pot. A Palamós, li han dedicat una placa al carrer del Canó. «Jo sóc un pacifista integral, encara que hagi estat militar. Com que coneixen a fons els efectes de l'armament, no crec que hi hagi cap militar que no sigui pacifista. Veient el canó de Palamós, rovellat, ple de teranyines i sense munició, quan hi passava per davant em preguntava sempre per què tots els canons del món no podien ser com el de Palamós: quietos, muts, espatllats. Va ser així com vaig fer la cançó *El canó de Palamós*, que és la que agrada més al president Jordi Pujol. Sempre que em veu, me la demana: «Monasterio, *El canó*». Quan hi va haver la Guerra de les Malvines, vaig enviar-ne una còpia de la lletra, traduïda, a Margaret Thatcher i a tots els que tenen en les seves mans la nostra pau.

—*De la muntanya, us van destinar al mar, després d'estar a Puigcerdà.*

—«Em tocava l'ascens a comandant i em van destinar a Maó. Hi anava forçat i a contrapèl, però allò va ser fabulós. Tothom canta, a Maó. És ple de glossadors que improvisen versos... Allà em vaig integrar de seguida amb el poble, vaig familiaritzar-me amb la cançó popular menorquina i vaig guanyar el Festival de la Cançó de Menorca dos anys seguits. Maó m'agradava molt, però no em convenia quedar-m'hi, perquè tenia tota la família a Catalunya. Llavors un comandant menorquí que era molt amic meu i estava de militar a Palamós em va dir que deixava el lloc. Vaig demanar la seva plaça i me'n vaig anar el 1964 a Palamós de cap de la Defensa Passiva de la Costa Brava. Palamós ha estat la millor destinació de la meua vida: tenia el meu superior a Madrid i si tens el cap lluny sempre vas molt bé. La feina a Palamós la podia fer el diumenge i em passava tota la setmana a Barcelona treballant de professor de música a l'acadèmia Granados amb el gran mestre Ricard Vives, que era director del Trio Barcelona i em va nomenar subdirector de l'acadèmia, on vaig arribar a tenir d'alumne, per aprendre a tocar la guitarra, el grandíssim Agustín Irusta, del trio Irusta-Fugazot-Demare. El dissabte agafava el cotxe i anava cap a Palamós a treure'm els papers de sobre».

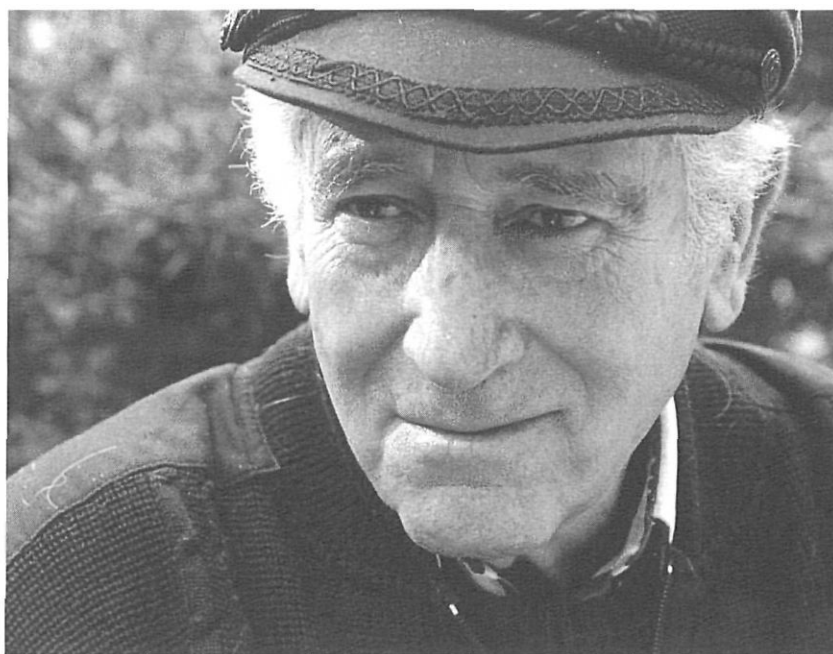
“

Un tribunal
em va separar de l'exèrcit
i em va fer el gran favor
de la meua vida

”

—*A Palamós, hi vaig escriure El meu avi.*

—«Sí. La vaig estrenar el 1968, un any després de fundar Cavall Bernat, a la Cantada d'Havaneres de Calella, de la qual després em van fer director. La vaig escriure en quatre hores una tarda de tramuntana del febrer del 1968, davant del piano del Xivarri, de Palamós, sense pensar que podria arribar tan lluny. A Calella no va ser ben rebuda pels quatre intransigents que deien que una bona havanera havia de ser escrita en castellà. Amb això demostraven una gran ignorància. Jo tinc, per exemple, una publicació del 1870, que es titulava *La Il·luminària* i era editada pels catalans que havien anat a fer diners a Amèrica, en què es recollien tot d'havaneres escrites en català».

“

Quan fas una obra
que veus que pot quedar
per sempre,
ja et pots morir

”

—L'èxit d'El meu avi ha superat qual-
sevol previsió?

—«Totalment. M'ha sorprès l'èxit
que ha tingut i m'ha anat molt bé cre-
matísticament. El primer èxit econò-
mic amb la música, però, ja l'havia tin-
gut abans, en guanyar a San Marino el
primer premi del Festival dels Petits Es-
tats Europeus, patrocinat per Grace
Kelly, defensat Andorra amb una
cançó escrita amb el meu habitual estil
melòdic, sentimental i romàntic. Va ser
un encàrrec que em van fer els andor-
rans per iniciativa del mestre Florit,
que era de Menorca i vivia a Ordino».

—No us cansa, cantar sempre El
meu avi?

—«No. Una vegada Josep Tarrade-
llas em va dir: «No sabeu el que heu
fet. Jo em moriré. Vós també us mori-
reu. Però aquesta cançó no morirà
mai». Tenia raó, perquè veig que surt
als llibres de text dels escolars i que
totes les corals la canten. Avui dia ja és
patrimoni cultural de Catalunya. Quan
fas una obra que veus que pot quedar
per sempre, ja et pots morir».

—Fins i tot la va cantar el grup Los
Manolos en la cerimònia de clausura dels
Jocs Olímpics de Barcelona.

—«És veritat. La versió rumbera de
Los Manolos s'ha escampat pertot. Un
matrimoni d'amics meus estaven de
viatge a Letònia i la van sentir, emocio-
nats, per la ràdio. Una meva néta estava
ballant en una discoteca de Bilbao i
també la van posar. Ella va dir que aque-
lla cançó l'havia escrit el seu avi i les
seves amigues no s'ho creien. L'altre dia,
actuant al Club Nàutic de Cambrils, se

m'acosta un marrec de vuit anys per fel-
licitar-me i em diu: «Mestre, ho heu fet
molt bé, però la cançó *El meu avi* no és
tal com la canteu, eh? Jo tinc el disc on
la canten i no és així com la feu vós».
Tenia la versió de Los Manolos i em
venia a dir que jo no la cantava bé...».

—Com va ser que marxéssiu de
Palamós?

—«Vaig estar-me a Palamós del 1963
al 1972. A Palamós era comandant i lla-
vors em tocava ascendir a tinent cor-
nel major. Per poder ascendir, vaig
haver de tornar a Jaca el 1973. A Jaca,
el 1975 vaig viure de prop totes les ac-
tuacions del moviment de la Unión Mi-
litar Democrática, que portava el meu
amic Otero. La ideologia que defensava
la UMD avui ja està superada, perquè
demanava coses tan senzilles com que
no s'obligués a anar a missa a les caser-
nes, però llavors m'hi vaig integrar per
ajudar a aconseguir les nostres reivindi-
cacions com a militars. Jo vaig ser el cap
de la UMD a l'Aragó, fins que em van
enganxar fent difusió de la UMD. Em
van portar a la presó militar de Santa
Catalina a Cadis, on vaig començar a
escriure una comèdia musical en la qual
apareix com a personatge un objector de
consciència, i m'hi vaig estar sis mesos,
perquè vaig poder sortir-ne amb l'amnis-
tia del 1976. Ara tornaria a fer el ma-
teix, si fos el cas, perquè era necessari.
En sortir de la presó, un tribunal em va
separar de l'exèrcit i em va fer el gran
favor de la meua vida, perquè d'aquesta
manera em vaig poder dedicar a la mú-
sica sense haver de demanar els permisos
habituals, ja que els militars teníem
prohibit actuar cobrant en bandes artís-
tiques. Només podies actuar si deies que
el concert era a benefici d'algú».

—Quan us van reincorporar a l'exèrcit?

—«Vaig estar-ne vuit anys separat,
però al final em van rehabilitar, perquè
vaig impugnar la decisió i vaig guanyar
el cas. Llavors a Barcelona hi havia de
governador militar el capità general
Gómez Rico i em va dir: «Tu no vin-
guis per aquí, no facis declaracions i
continua dedicant-te a la teua música,
fins a l'edat de passar a la reserva».
Vaig tenir aquesta sort i al final em
vaig retirar com a coronel, per edat».

Quan els de Palamós van veure
que aquesta cançó es tornava em-
blemàtica, em van dedicar una
placa al carrer del Canó. Me l'es-
timo molt, Palamós... A Platja
d'Aro també em van dedicar un
monument de bronze a la cala del
Cavall Bernat. I a Puigcerdà, fa
molt poc, em van fer un altre ho-
menatge. Al cementiri de Puig-
cerdà, hi tinc dos apartaments
que vaig heretar. Si moro al nord,
que m'enterrin a Motriku. Però si
em toca estirar la pota a Catalun-
ya, m'enterraran a Puigcerdà, per-
què no vull complicar la vida a la
meua família», explica aquest
músic federalista segons el qual el
secret de la vida és recordar
només les coses bones.

Xevi Planas